

WDRAŻANIE FUNDUSZY STRUKTURALNYCH W SEKTOR OCHRONY ZDROWIA W POLSCE W LATACH 2007-2013

Wprowadzenie

Począwszy od 2004 roku Polska jest aktualnie beneficjentem trzeciej już perspektywy finansowej, realizowanej w ramach budżetu Unii Europejskiej. Pierwszą realizowała w latach 2004-2006, drugą – 2007-2013. Trzecia perspektywa finansowa rozpoczęła się 1 stycznia 2014 i będzie trwała do 31 grudnia 2020. W latach 2004-2006 zakontraktowano do realizacji 88545 projektów w 15 różnych tematach priorytetowych. Były to: nauka i edukacja (2947 podpisanych umów z beneficjentami), energetyka (7), transport (738), turystyka (380), bezpieczeństwo (271), badania, rozwój, innowacje (718), kultura i sztuka (1), ochrona zdrowia (304), rozwój firm (66046), telekomunikacja i e-usługi (238), praca i integracja społeczna (8404), współpraca międzynarodowa (769), administracja (3315), rewitalizacja (2020) oraz ochrona środowiska (2832). Spośród 88545 inwestycji, 30336 zostało współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), 4120 z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), 49837 z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR), 4124 z Finansowego Instrumentu Orientacji Rybołówstwa (FIOR) a 128 z Funduszu Spójności (FS)¹. W latach 2007-2013 zakontraktowano do

---

¹ Szczegółowe dane odnoszące się do wdrażania funduszy strukturalnych w sektor ochrony zdrowia w Polsce w latach 2004-2006 zostały opracowane przez Autorkę na potrzeby monografii zbiorowej *Efektywność organizacji w opiece zdrowotnej – wybrane aspekty funkcjonowania podmiotów leczniczych* pod redakcją A. Jakubowskiej i M. Olkiewicza (publikacja oddana do druku w roku 2016). Ponadto wyniki badań za lata 2004-2006 i 2007-2013 zaprezentowano na I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Profilaktyka zdrowotna w kształtowaniu zdrowia człowieka – aspekty medyczne, ekonomiczne i społeczne”, która odbyła się w Karpaczu, w dniach 22-23 września 2016 roku Organizatorami konferencji były: Instytut Zdrowia SOFRA, Stowarzyszenie na Rzecz Profilaktyki Zdrowotnej „DIU VITAM”, Wydział Nauk Ekonomicznych oraz Wydział Humanistyczny Politechniki Koszalińskiej.

realizacji² 113 782 projektów, również w 15 tematach priorytetowych. Spośród 113 782 inwestycji, 62 992 zostało współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, 48 600 z Europejskiego Funduszu Społecznego a 2 190 z Funduszu Spójności. Oznacza to, że w porównaniu do lat 2004-2006, w latach 2007-2013 ze środków finansowych Wspólnoty sfinansowano zdecydowanie większą ilość inwestycji: w przypadku EFRR wskaźnik struktury wzrósł o 51,85%, EFS o 91,6% a FS o 94,15%.

Celem niniejszego artykułu jest weryfikacja projektów z obszaru ochrony zdrowia, które zostały zakwalifikowane do dofinansowania z funduszy strukturalnych w latach 2007-2013³. Przedmiotem badania objęto 1 473 przedsięwzięcia zakontraktowane do realizacji w latach 2007-2013 w 16 województwach, w tym 68 projektów ogólnopolskich. Wszystkie zostały współfinansowane przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Społeczny. W badaniach zastosowano metodę badawczą ilościową oraz technikę analizy porównawczej. Dane liczbowe pozyskano z bazy obsługiwanej przez Ministerstwo Rozwoju⁴. Weryfikacji poddano dwie hipotezy badawcze: 1) Fun-

² W artykule celowo używa się zwrotu „zakontraktowano do realizacji” bowiem nie wszystkie projekty zakwalifikowane do dofinansowania w danej perspektywie finansowej zostały zrealizowane do końca grudnia 2013 roku. W wielu przypadkach ich realizacja mogła trwać do 31 grudnia 2015 roku, jednak były to środki finansowe przydzielone na lata 2007-2013.

³ W latach 2004-2006 istniały cztery fundusze strukturalne realizujące cele polityki spójności Unii Europejskiej: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej oraz Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa. Zob. M. Sikora-Gaca, *Regionalne i krajowe programy operacyjne realizowane w warunkach polskich jako istotne źródło finansowania działań państwa w zakresie bezpieczeństwa społecznego obywateli w latach 2004-2006 i 2007-2013. Analiza projektów zakończonych i realizowanych*, [w:] *Bezpieczeństwo Polski w Europie. Aspekty polityczne i społeczno-kulturowe*, Z. Danielewicz, J. Knopek, M. Polak (red.), Koszalin 2015, s. 183-193. Również: M. Kleinowski, M. Piechowicz, M. Sikora-Gaca, *Fundusze i programy Unii Europejskiej wspierające przedsiębiorstwa w perspektywie finansowej 2014-2020*, Warszawa 2016, s. 17-42. W perspektywie finansowej 2007-2013 funkcjonowały już tylko dwa fundusze strukturalne: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny.

⁴ Pełen link do danych liczbowych: <http://www.mapadotacji.gov.pl/projekty?wojewodztwo=&powiat=&fundusz=&program=&dzialanie=&beneficjent=&tytul=&lata=2007&sektor=39>. Z uwagi na estetykę zapisu w dalszej części artykułu będzie używany tylko link do strony głównej: www.mapadotacji.gov.pl. Należy również dodać, iż w baza danych wskazuje na 1292 projekty realizowane w obszarze zdrowia w Polsce w latach 2007-2013, jednakże po ręcznym zliczeniu inwestycji w poszczególnych województwach oszacowano, że było ich 1473, w tym 68 projektów ogólnopolskich.

duże strukturalne odegrały znaczącą rolę w rozwoju polskiego sektora ochrony zdrowia w latach 2007-2013, 2) Poziom realizacji inwestycji w poszczególnych województwach był zróżnicowany, przy czym liczba zrealizowanych projektów nie przełożyła się na wartość dotacji z UE przypadającą na jednego mieszkańca w poszczególnych regionach.

Należy również dodać, że problematyka zawarta w niniejszym artykule nie doczekała się do tej pory opracowania w literaturze przedmiotu. Dostępne materiały posiadają przede wszystkim charakter opisowy, brakuje natomiast opracowań uwzględniających szczegółowe dane ilościowe, określające wdrażanie funduszy europejskich w sektor ochrony zdrowia w Polsce w latach 2007-2013⁵ z uwzględnieniem regionalnych i krajowych programów operacyjnych. W związku z tym przedmiotem dalszej analizy będą przede wszystkim: liczba zrealizowanych projektów, ich wartości ogółem oraz kwoty przyznanych dotacji. Oszacowano również za pomocą wskaźników struktury procentowy udział środków finansowych pochodzących z funduszy strukturalnych w ogólnych wartościach projektów z obszaru ochrony zdrowia w latach 2007-2013 czy też kwoty dotacji przypadające na jednego mieszkańca województwa. Dane wyodrębniono dla wszystkich 16 województw. Osobnym analizom poddano projekty ogólnopolskie. W celu weryfikacji postawionych hipotez przeanalizowano również podstawowe dane statystyczne charakteryzujące sektor ochrony zdrowia w Polsce w roku 2005, 2008 i 2014.

Perspektywa finansowa 2007-2013 a obszar ochrony zdrowia w Polsce

W badanym okresie czasowym zrealizowano o obszarze ochrony zdrowia 1 473 inwestycje, które zostały współfinansowane z funduszy strukturalnych. Wszystkie zostały zrealizowane w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych, a ich łączną wartość oszacowano na 8,24 mld zł, z czego wartość dofinansowania do projektów pochodząca z funduszy strukturalnych wyniosła 5,61 mld zł. W badanym okresie programowania największą liczbę inwestycji zrealizowano z regionalnych programów operacyjnych (RPO) – 872 projekty, a także z krajowego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ) – 475 przedsięwzięć. 126 inwestycji to projekty zrealizowane w więcej

---

⁵ Odnaleziono jedną publikację, w której zawarte zostały dane liczbowe, jednakże uwzględniają one tylko inwestycje realizowane w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO) i stan realizacji na dzień 28 lutego 2014 roku, co czyni je nieaktualnymi. Zob. K. Dubas-Jakóbczyk, *Rola funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w finansowaniu inwestycji w obszarze ochrony zdrowia w Polsce*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2014, nr 12, s. 232. Za wyjątkiem RPO fundusze strukturalne finansują również krajowe programy operacyjne, a zakres inwestycji w ich ramach zrealizowany nie pozostaje bez znaczenia przy weryfikacji obu postawionych hipotez badawczych.

niż jednym województwie, a 68 posiadało charakter ogólnopolski. Inwestycje z RPO, POIiŚ i te realizowane w więcej niż jednym województwie finansowane były z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, natomiast projekty ogólnopolskie posiadały charakter dwufunduszowy, tzn. współfinansowane były z EFRR i Europejskiego Funduszu Społecznego. Szczegółowe dane prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Liczba projektów realizowanych z obszaru ochrony zdrowia w latach 2007-2013 w poszczególnych województwach, w szt.

	Liczba projektów			
	Ogółem	Projekty realizowane w ramach RPO	Projekty realizowane w ramach PO IiŚ	Projekty realizowane w więcej niż 1 województwie
dolnośląskie	120	93	25	2
kujawsko-pomorskie	118	88	28	2
lubelskie	124	84	33	7
lubuskie	31	17	13	1
łódzkie	61	35	25	1
małopolskie	51	1	36	14
mazowieckie	111	51	54	6
opolskie	56	38	16	2
podkarpackie	113	79	17	17
podlaskie	67	51	15	1
pomorskie	96	54	25	17
śląskie	215	113	86	16
świętokrzyskie	41	32	6	3
warmińsko-mazurskie	67	29	28	10
wielkopolskie	147	83	52	12
zachodniopomorskie	55	24	16	15
Razem województwa	1473	872	475	126
W tym projekty ogólnopolskie	68	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mapadotacji.gov.pl [15.09.2016].

Inwestycje finansowane były głównie z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko oraz regionalnych programów operacyjnych. Jedną z osi priorytetowych POIiŚ poświęconą była w całości wsparciu inwestycji z zakresu ochrony zdrowia. Był to priorytet XII – Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia, działanie 12.1 – Rozwój systemu ra-

townictwa medycznego oraz 12.2 – Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia o znaczeniu ponadregionalnym⁶. W przypadku RPO numer osi priorytetowej i nazwa działania były zróżnicowane w zależności od województwa⁷. 47 projektów ogólnopolskich zrealizowano w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL), w ramach priorytetu II – Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących. Obejmował on m.in. działanie 2.3, w tym poddziałania: 2.3.1 – Opracowanie kompleksowych programów zdrowotnych (projekty systemowe), 2.3.2 – Doskonalenie zawodowe kadr medycznych (projekty systemowe), 2.3.3 – Podniesienie jakości zarządzania w ochronie zdrowia (projekty systemowe) oraz 2.3.4 – Rozwój kwalifikacji kadr służących podniesieniu jakości zarządzania w ochronie zdrowia (projekty konkursowe)⁸. Na pozostałe 21 zrealizowanych projektów ogólnopolskich środki pozyskano z POIiŚ.

Projekty ogólnopolskie z obszaru ochrony zdrowia w latach 2007-2013

Ogólną wartość 68 projektów ogólnopolskich oszacowano na 875,28 mln zł, z czego wartość dofinansowania z funduszy strukturalnych stanowiła 728,86 mln zł. Średnia wartość dotacji na 1 projekt w projektach ogólnopolskich z obszaru ochrony zdrowia wyniosła 10,71 mln zł, a średnia wartość procentowego udziału dotacji w ogólnej wartości projektu 83,27%. Dotacja z Europejskiego Funduszu Społecznego do 47 projektów ogólnopolskich z obszaru ochrony

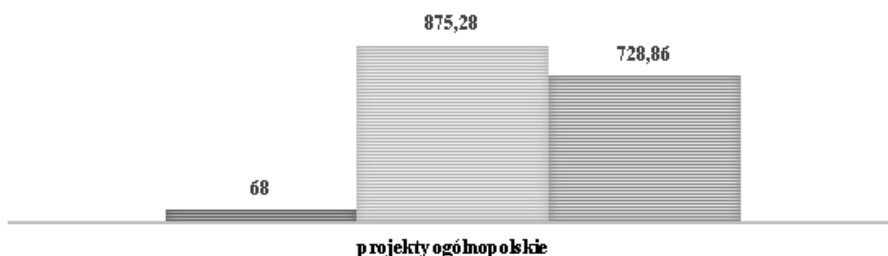
---

⁶ Zob. K. Dubas-Jakóbczyk, *Rola funduszy strukturalnych...*, dz. cyt., s. 231.

⁷ Dolnośląskie – 8 oś priorytetowa, działanie 8.1 – Poprawa dostępności opieki zdrowotnej, kujawsko-pomorskie – 3 oś priorytetowa, działanie 3.2. Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia i pomocy społecznej, lubelskie – 8 oś priorytetowa, działanie 8.3. Ochrona zdrowia, lubuskie – 4 oś priorytetowa, działanie 4.1. Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia, łódzkie – 5 oś priorytetowa, działanie 5.1. Infrastruktura ochrony zdrowia, małopolskie – 6 oś priorytetowa, działanie 6.3. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców, w tym socjalnego i zdrowotnego, mazowieckie – 7 oś priorytetowa, działanie 7.1. Infrastruktura służąca ochronie zdrowia i życia, opolskie – 5 oś priorytetowa, działanie 5.2. Rozwój bazy medycznej w regionie, podkarpackie – 5 oś priorytetowa, działanie 5.2. Infrastruktura ochrony zdrowia i pomocy społecznej, podlaskie – 6 oś priorytetowa, działanie 6.2. Rozwój infrastruktury z zakresu opieki zdrowotnej, pomorskie – 7 oś priorytetowa, działanie 7.1. Infrastruktura ochrony zdrowia, śląskie – 9 oś priorytetowa, działanie 9.1. Infrastruktura leczenia zamkniętego, świętokrzyskie – 5 oś priorytetowa, działanie 5.1. Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia, warmińsko-mazurskie – 3 oś priorytetowa, działanie 3.2. Wysoki poziom zabezpieczenia i dostępności medycznej i opiekuńczej, wielkopolskie – 5 oś priorytetowa, działanie 5.3. Poprawa warunków funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w województwie, zachodniopomorskie – 7 oś priorytetowa, działanie 7.3. Infrastruktura ochrony zdrowia.

⁸ Zob. K. Dubas-Jakóbczyk, *Rola funduszy strukturalnych...*, dz. cyt., s. 233.

zdrowia w latach 2007-2013 wyniosła 413,73 mln zł, a wartość projektów ogółem to 468,74 mln zł. Dotacja z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego do 21 projektów ogólnopolskich z obszaru ochrony zdrowia w latach 2007-2013 wyniosła 315,13 mln zł, a wartość projektów ogółem to 388,54 mln zł. Szczegółowe dane prezentuje wykres 1.

Wykres 1. Liczba projektów, wartość ogólna inwestycji oraz kwota dotacji do projektów o charakterze ogólnopolskim, w sektorze ochrony zdrowia w Polsce, zakontraktowanych do realizacji w latach 2007-2013, w szt., w mln zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mapadotacji.gov.pl [15.09.2016].

W przypadku projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego największą wartość osiągnęły dwie inwestycje. Beneficjentem pierwszej z nich był Minister właściwy do spraw zdrowia – Departament Pielęgniarek i Położnych. Projekt „Kształcenie zawodowe pielęgniarek i położnych w ramach studiów pomostowych” zrealizowano w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, działania 2.3 – Wzmocnienie potencjału zdrowia osób pracujących oraz poprawa jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia, poddziałania 2.3.2 – Doskonalenie zawodowe kadr medycznych. Wartość ogólna projektu wyniosła 193,09 mln zł, a wartość dotacji z funduszu strukturalnego 164,13 mln zł. Z kolei Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie zrealizowało przedsięwzięcie zatytułowane: „Kształcenie w ramach procesu specjalizacji lekarzy deficytowych specjalności tj. onkologów, kardiologów i lekarzy medycyny pracy”. Wartość ogólna projektu wyniosła 100,20 mln zł, a wartość dofinansowania z EFS 85,17 mln zł. Omówione inwestycje to dwa największe przedsięwzięcia współfinansowane przez Europejski Fundusz Społeczny w latach 2007-2013. Pozostałe, na które podpisano umowy z beneficjentami dotyczą inwestycji w kapitał ludzki, w tym: kształcenia zawodowego lekarzy, ratowników i dyspozytorów medycznych, wsparcia kształcenia podyplomowego dla pielęgniarek i lekarzy, opracowania i wdrożenia programów profilaktycznych, rozwoju kwalifikacji i umiejętności, również w zakresie

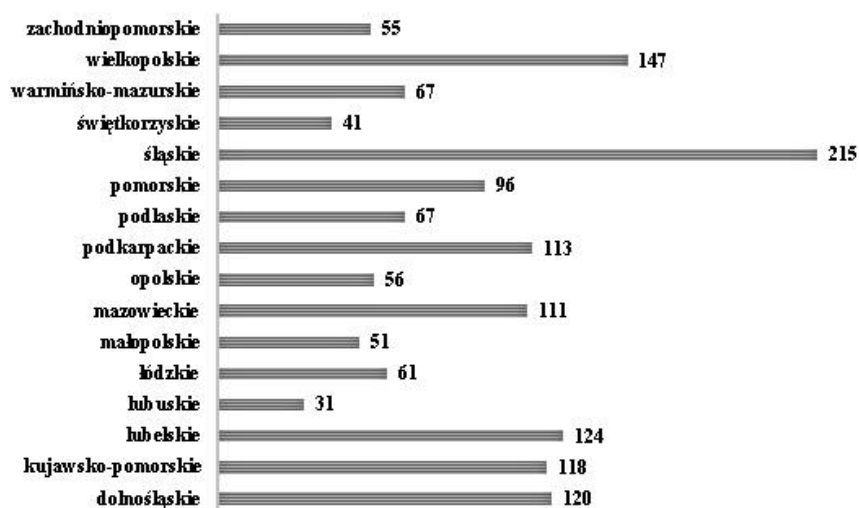
komunikacji, współpracy i budowania relacji z pacjentem, szkolenia kadry zarządzającej oraz skutecznych menadżerów w szpitalach i jednostkach medycznych. Beneficjentami projektów były m.in. Naczelna Izba Lekarska czy Narodowy Fundusz Zdrowia, a także uczelnie wyższe publiczne (10 projektów) i prywatne (19 projektów).

W przypadku projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego największą wartość osiągnęły również dwie inwestycje. Beneficjentem projektu „Rozbudowa Śląskiego Centrum Chorób Serca w Zabrzu (moduł C) – utworzenie ogólnopolskiego centrum kliniczno-naukowego transplantacji płuc i serca oraz leczenia mukowiscydozy u dorosłych i dzieci” było Śląskie Centrum Chorób Serca w Zabrzu. Projekt zrealizowano z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, działania 12.2 – Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia o znaczeniu ponadregionalnym. Ogólna wartość projektu wyniosła 106,21 mln zł, z czego wartość dofinansowania z funduszu strukturalnego oszacowano na 88,14 mln zł. Beneficjentem drugiej co do wielkości inwestycji był Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu. Jednostka ta zrealizowała projekt: „Ponadregionalne Centrum Onkologii Dziecięcej we Wrocławiu – Przylądek Nadziei. Rozbudowa Akademickiego Szpitala Klinicznego we Wrocławiu o nowy blok Kliniki Transplantacji Szpiku, Onkologii i Hematologii Dziecięcej”. Wartość ogólna przedsięwzięcia to 101,02 mln zł, a wartość dotacji z EFRR oszacowano na 84,88 mln zł. Pozostałe inwestycje infrastrukturalne współfinansowane z EFRR były równie istotne dla rozwoju sektora ochrony zdrowia w Polsce. Zrealizowano szereg działań modernizacyjnych, budowlanych, remontowych, związanych z doposażeniem w aparaturę medyczną, doposażeniem pomieszczeń, zakupem specjalistycznych środków transportu medycznego czy technologii informacyjno-komunikacyjnych. Beneficjentami projektów były publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej.

Realizacja projektów w obszarze ochrony zdrowia w poszczególnych województwach w latach 2007-2013

Największą liczbę wniosków w obszarze ochrony zdrowia w latach 2007-2013 złożono w województwie śląskim – 215. Za wyjątkiem omówionej już inwestycji Śląskiego Centrum Chorób Serca w Zabrzu zrealizowano szereg istotnych przedsięwzięć, w których wartość dofinansowania wahała się pomiędzy 13,17 mln zł a 65 tys. zł. Były to różnego rodzaju inwestycje, m.in.: „Poprawa bezpieczeństwa ludności poprzez utworzenie Szpitalnego Oddziału Ratunkowego w Szpitalu Powiatowym w Zawierciu”, którego beneficjentem był Powiat Zawierciański (ogólna wartość projektu 17,98 mln zł, kwota dotacji 13,17 mln zł); „Poprawa jakości i efektywności diagnostyki onkologicznej w Polsce poprzez zakup nowego aparatu rezonansu magnetycznego dla Centrum Onkologii Od-

dział w Gliwicach”, którego beneficjentem było Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie Oddział w Gliwicach (ogólna wartość projektu 12 mln zł, kwota dotacji 10,2 mln zł); czy „Utworzenie centrum urazowego na bazie wielospecjalistycznego Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego nr 5 im. Św. Barbary w Sosnowcu” – beneficjent Wojewódzki Szpital Specjalistyczny Nr 5 im. Św. Barbary (ogólna wartość projektu 18,23 mln zł, kwota dotacji 9,55 mln zł). Wartość ogólna 215 projektów, które zostały zaktraktowane do realizacji w obszarze ochrony zdrowia w województwie śląskim w latach 2007-2013 wyniosła 582,42 mln zł, z czego kwotę dofinansowania z funduszy strukturalnych oszacowano na 409,13 mln zł (co stanowiło 70,24% wartości wszystkich inwestycji). Wartość dotacji na 1 projekt w województwie śląskim wyniosła 1,9 mln zł, natomiast kwotę dotacji na 1 mieszkańca województwa oszacowano na 88,94 zł⁹.

Wykres 2. Liczba projektów z obszaru ochrony zdrowia w Polsce, zaktraktowanych do realizacji w latach 2007-2013, w szt.

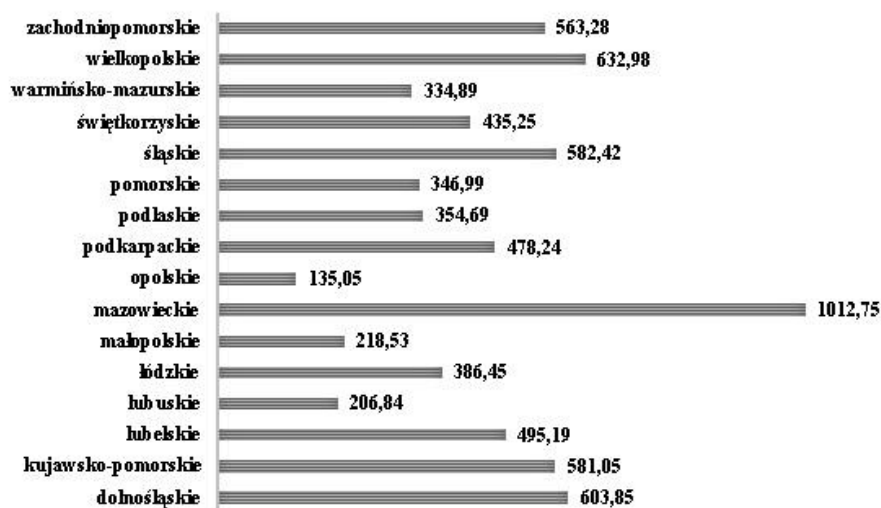
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mapadotacji.gov.pl [15.09.2016].

⁹ Przyjęto liczbę ludności w poszczególnych województwach za rok 2013w mln osób: dolnośląskie – 2,91, kujawsko-pomorskie – 2,09, lubelskie – 2,15, lubuskie – 1,02, łódzkie – 2,51, małopolskie – 3,35, mazowieckie – 5,31, opolskie – 1, podkarpackie – 2,12, podlaskie – 1,19, pomorskie – 2,29, śląskie – 4,6, świętokrzyskie – 1,26, warmińsko-mazurskie – 1,44, wielkopolskie – 3,46, zachodniopomorskie – 1,71. Zob. Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku*, www.stat.gov.pl [5.08.2016].

Najmniejszą liczbę wniosków złożono w województwie lubuskim i świętokrzyskim, odpowiednio 31 i 41. Wartość ogólna projektów w lubuskim wyniosła 206 mln zł, w tym kwotę dofinansowania oszacowano na 145,22 mln zł (co stanowiło 70,2% wartości wszystkich inwestycji). Wartość dotacji na 1 projekt wyniosła 6,67 mln zł, a na 1 mieszkańca województwa 142,37 zł. W świętokrzyskim zrealizowane 41 przedsięwzięć oszacowano łącznie na 435,25 mln zł, z czego wartość dotacji to 248,01 mln zł (56,98%). Wartość dotacji na 1 projekt wyniosła 6,04 mln zł, a na 1 mieszkańca województwa 196,83 zł. Najwyższym co wartości projektem w województwie lubuskim była „Modernizacja SPZOZ w Sulęcinie w zakresie Bloku Operacyjnego, Oddziału Chirurgicznego z Pododdziałem Onkologicznym i Poradni Specjalistycznych”, beneficjent – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sulęcinie (ogólna wartość projektu 21,32 mln zł, kwota dotacji 16,78 mln zł). Z kolei w świętokrzyskim najwyższą wartość osiągnęła inwestycja w Świętokrzyskim Centrum Onkologii Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Kielcach – „Rozbudowa Oddziału Onkohematologicznego w Świętokrzyskim Centrum Onkologii w Kielcach” (ogólna wartość projektu 29,81 mln zł, kwota dotacji 28,07 mln zł).

W żadnym z 15 tematów priorytetowych, według których Ministerstwo Rozwoju dzieli inwestycje realizowane w Polsce liczba projektów nie przekłada się na ich wartość ogólną czy też kwotę pozyskanych dotacji. Najwyższą wartość osiągnęły przedsięwzięcia zakontraktowane do realizacji w województwie mazowieckim – 1012,75 mln zł (choć zrealizowano tylko 111 projektów – o 104 mniej niż w śląskim), co przełożyło się na 771,97 mln zł pozyskanych dotacji (76,22% wartości wszystkich inwestycji). Średnia wartość dotacji na 1 projekt wyniosła 6,95 mln zł, a na 1 mieszkańca 145,38 zł. W mazowieckim zrealizowane trzy inwestycje, w których wartość dotacji przekroczyła 50 mln zł. Były to: „Rozbudowa i Przebudowa Kliniki Anestezjologii i Intensywnej Terapii w Instytucie Pomnik Centrum Zdrowia Dziecka (Blok Operacyjny, OIT I, OIT II i OIT III) oraz budowa lądowiska dla śmigłowców”, beneficjent – Instytut Pomnik-Centrum Zdrowia Dziecka, wartość ogólna projektu 100,72 mln zł, dotacja 69,41 mln zł; „Rozbudowa Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego w Płocku wraz z wyposażeniem”, beneficjent – Wojewódzki Szpital Zespołony w Płocku, wartość ogólna projektu 69,98 mln zł, dotacja 58,68 mln zł; oraz „Poprawa efektywności leczenia chorób płuc w Instytucie Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie”, beneficjent – Instytut Gruźlicy i Chorób Płuc, wartość ogólna projektu 69 mln zł, dotacja 58,56 mln zł.

Wykres 3. Wartość ogólna projektów z obszaru ochrony zdrowia w Polsce, zakontraktowanych do realizacji w latach 2007-2013, w mln zł

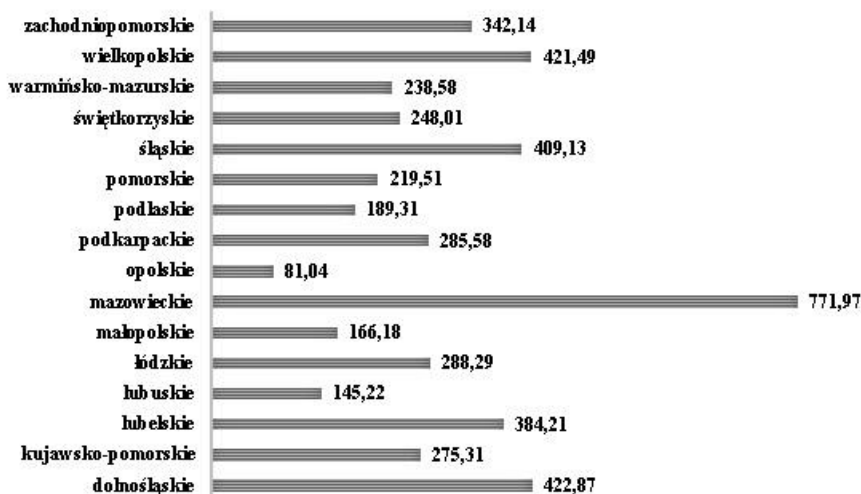
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mapadotacji.gov.pl [15.09.2016].

Drugie co do wielkości pod względem wartości ogólnej zakontraktowanych do realizacji projektów były województwa wielkopolskie i dolnośląskie. W pierwszym 147 przedsięwzięć przełożyło się na 632,98 mln zł wartości inwestycji ogółem i 421,49 mln zł pozyskanego dofinansowania (66,58%). W wielkopolskim kwotę dotacji na 1 projekt oszacowano na 2,86 mln zł, a na 1 mieszkańca na 121,81 zł. Największą inwestycją było „Podniesienie jakości opieki medycznej w regionie poprzez rozbudowę Szpitala Powiatowego we Wrześni Sp. z o.o.”, wartość ogólna projektu wyniosła 48,05 mln zł, dotacja 26,11 mln zł. W dolnośląskim wartość ogólna 120 projektów wyniosła 603,85 mln zł, a kwota pozyskanych dotacji 422,87 mln zł. Wartość dotacji na 1 projekt oszacowano na 3,52 mln zł, a na 1 mieszkańca województwa na 145,31 zł. Województwo Dolnośląskie jako jednostka administracyjna było beneficjentem projektu „Budowa pawilonu pediatrycznego na terenie Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. J. Gromkowskiego we Wrocławiu”, wartość ogólna projektu wyniosła 58,07 mln zł, dotacja 46,55 mln zł.

Najmniejszą wartość ogółem osiągnęły inwestycje zrealizowane w województwie opolskim. 56 projektów zakontraktowanych do realizacji oszacowano na 135,05 mln zł, z czego wartość dotacji wyniosła 81,04 mln zł. Przedsięwzięciem o najwyższej wartości, które zostało zakontraktowane do realizacji w regionie był projekt „Szpitale Opolskie gwarancją bezpieczeństwa zdrowotnego

regionu i bazą kształcenia kadry medycznej”, wartość ogólna projektu wyniosła 56,63 mln zł, dofinansowanie 26,15 mln zł.

Pod względem pozyskanego dofinansowania w obszarze ochrony zdrowia w latach 2007-2013 najlepszy wynik należał również do województwa mazowieckiego, jednak w podziale dotacji na 1 mieszkańca region ten osiągnął dopiero 6. miejsce. Województwa małopolskie, podlaskie, pomorskie i warmińsko-mazurskie należą do grupy regionów, które w skali kraju pozyskały najmniejszą liczbę środków finansowych z funduszy strukturalnych. W województwie małopolskim wartość ogólna zrealizowanych inwestycji wyniosła 218,53 mln zł, co przełożyło się na 166,18 mln pozyskanego dofinansowania (76,04%). Pod względem wartości dotacji pozyskanej na 1 mieszkańca województwa małopolskie zajmuje ostatnie miejsce w skali kraju, natomiast kwotę dotacji przypadającą na 1 projekt oszacowano na 3,25 mln zł. Największą inwestycją w regionie była „Przebudowa i rozbudowa wraz z wyposażeniem Kliniki Pneumonologii i Mukowiscydozy w Instytucie Gruźlicy i Chorób Płuc Oddział Terenowy w Rabce-Zdrój”, ogólna wartość projektu wyniosła 58,69 mln zł, a kwota dotacji 48,18 mln zł.

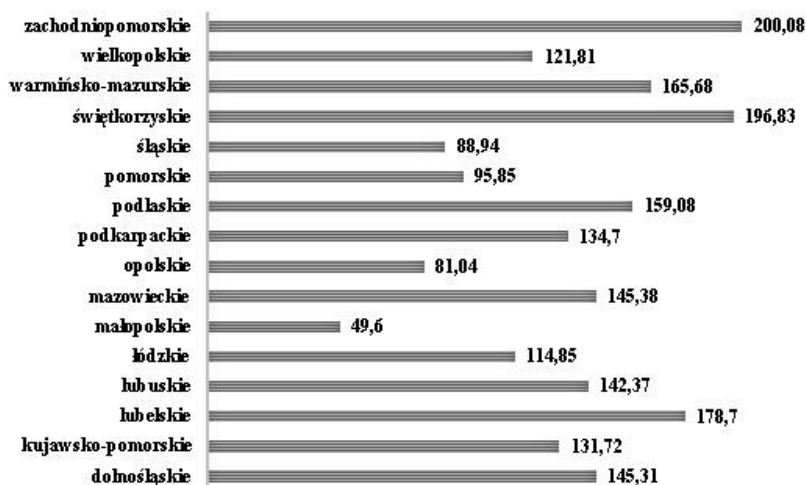
Wykres 4. Kwoty dotacji do projektów z obszaru ochrony zdrowia w Polsce, zakontraktowanych do realizacji w latach 2007-2013, w mln zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mapadotacji.gov.pl [15.09.2016].

W województwie podlaskim zrealizowano 67 projektów, których wartość ogółem wyniosła 354,69 mln zł. Kwotę przyznanych dotacji oszacowano na 189,31 mln zł, co stanowi 53,37% wartości całkowitej projektów. Średnia war-

tość dotacji na 1 projekt wyniosła 2,82 mln zł, a na 1 mieszkańca województwa 159,08 zł (5. miejsce w skali kraju). Wśród najistotniejszych inwestycji, współfinansowanych z funduszy strukturalnych w tym regionie należy wymienić „Rozbudowę infrastruktury Bloków operacyjnych Szpitali Wojewódzkich w Białymstoku i Łomży w celu podniesienia standardów świadczonych usług”. Beneficjentem projektu był Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Wojewódzki Szpital Zespolony im. Jędrzeja Śniadeckiego w Białymstoku. Zadanie zrealizowano w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego, a jego całkowity koszt wyniósł 49,20 mln zł, w tym kwota dotacji – 25,31 mln zł. Równie istotna była „Budowa bloku operacyjnego oraz oddziału anestezjologii i intensywnej terapii Szpitala Powiatowego w Zambrowie”, której wartość wyniosła 21,11 mln zł, w tym kwota dotacji 11,14 mln zł.

Taką samą liczbę projektów zrealizowano w województwie warmińsko-mazurskim. Łączną wartość inwestycji zakontraktowanych do realizacji na lata 2007-2013 oszacowano na 334,89 mln zł, z czego kwota dotacji wyniosła 238,58 mln zł (71,24%). Średnia wartość dotacji przypadająca na 1 projekt wyniosła 3,56 mln zł, a na 1 mieszkańca województwa 165,68 zł (4. miejsce w skali kraju). W regionie zrealizowano m.in. „Modernizację Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Olsztynie poprzez rozbudowę istniejącego głównego budynku szpitalnego na potrzeby bloku operacyjnego i centralnej sterylizatorni” – dofinansowanie z funduszy strukturalnych wyniosło 45,46 mln zł, a wartość ogólną projektu oszacowano na 68,12 mln zł. 39,28 mln zł z Europejskiego Funduszu rozwoju Regionalnego pozyskano na „Budowę nowego Bloku Operacyjnego wraz z Oddziałem Anestezjologii i Intensywnej Terapii oraz Centralną Sterylizatornią przy Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Elblągu”, wartość ogólna projektu wyniosła 57,82 mln zł.

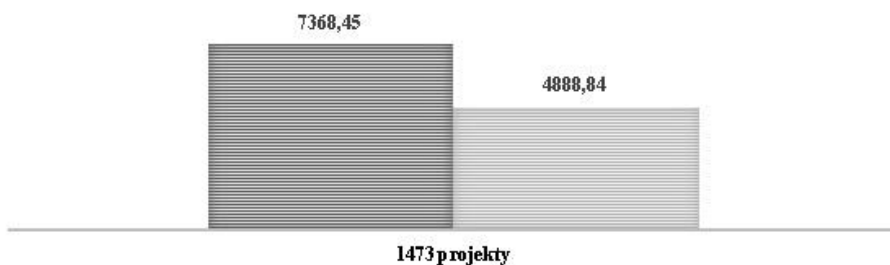
Wykres 5. Kwota dotacji do projektów z obszaru ochrony zdrowia w Polsce, zakontraktowanych do realizacji w latach 2007-2013, przypadająca na 1 mieszkańca województwa w roku 2013, w mln zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mapadotacji.gov.pl [15.09.2016].

W latach 2007-2013 na terenie województwa pomorskiego zrealizowano 96 projektów z obszaru ochrony zdrowia o łącznej wartości 346,99 mln zł. Pozy-skano tym samym dla regionu 219,51 mln zł dotacji, co stanowiło 63,26% ogólnej kwoty zainicjowanych inwestycji. W regionie średnia wartość dotacji na 1 projekt wyniosła 2,28 mln zł, a na 1 mieszkańca 95,85 zł. Największym przedsięwzięciem współfinansowanym z funduszy strukturalnych była „Rozbudowa części zabiegowej Gdyńskiego Centrum Onkologii przy Szpitalu Morskim im. PCK w Gdyni wraz z zakupem niezbędnego sprzętu i wyposażenia”. Beneficjentem były Szpitale Wojewódzkie w Gdyni Sp. z o.o. Łączną wartość projektu oszacowano na 60,11 mln zł, z czego dotacja stanowiła 44,69 mln zł. Drugi co do wielkości projekt w regionie zrealizował Samorząd Województwa Pomorskiego – „Zakup sprzętu medycznego i wyposażenia dla Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Słupsku w zakresie diagnostyki i leczenia chorób onkologicznych, układu sercowo-naczyniowego i cukrzycy”. Inwestycję współ-finansowano ze środków EFRR przy udziale Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego. Ogólna wartość projektu wyniosła 58,50 mln zł, w tym kwota dotacji 25,98 mln zł.

W województwie kujawsko-pomorskim procentowy udział środków finansowych pochodzących z dotacji w stosunku do kwoty projektów ogółem był najmniejszy w skali kraju – 47,38%. Zrealizowano 118 inwestycji na łączną

kwotę 581,05 mln zł, z czego kwota dofinansowania stanowiła 275,31 mln zł. Średnia wartość dotacji na 1 projekt wyniosła 2,33 mln zł, natomiast na 1 mieszkańca 131,72 zł. Beneficjentem inwestycji o najwyższej wartości był Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki we Włocławku. W tej placówce zrealizowano projekt zatytułowany „Modernizacja Szpitalnego Oddziału Ratunkowego wraz z zakupem sprzętu dla Szpitala Wojewódzkiego we Włocławku” o wartości ogólnej 14,12 mln zł, kwotę dotacji z funduszy strukturalnych oszacowano na 12 mln zł. Z kolei Szpital Uniwersytecki Nr 2 im. dr. Jana Bizuela w Bydgoszczy przeprowadził inwestycję „Modernizacja i wyposażenie uniwersyteckich oddziałów szpitalnych o kluczowym znaczeniu dla zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego”. Ogólna wartość projektu wyniosła 14,06 mln zł, w tym kwota dofinansowania 11,62 mln zł.

Wykres 6. Liczba projektów, wartość ogólna inwestycji oraz kwota dotacji do projektów w sektorze ochrony zdrowia w Polsce, zakontraktowanych do realizacji w latach 2007-2013, w szt., w mln zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mapadotacji.gov.pl [15.09.2016].

W województwie lubelskim, w badanym okresie czasowym, zrealizowano 124 inwestycje w obszarze ochrony zdrowia współfinansowane z funduszy strukturalnych. Ich łączną wartość oszacowano na 495,19 mln zł, w tym kwota dotacji do zainicjowanych przedsięwzięć wyniosła 384,21 mln zł (77,58%). Średnia wartość pozyskanych środków finansowych na 1 projekt to 3,99 mln zł, a na 1 mieszkańca regionu 178,7 zł. Największą inwestycją w regionie było „Utworzenie Kliniki Chorób Zakaźnych i dostosowanie zaplecza diagnostyczno-leczniczego SPSK Nr 1 Uniwersytetu Medycznego w Lublinie” – na inwestycję o łącznej wartości 36,99 mln zł, pozyskano współfinansowanie w kwocie 31,44 mln zł. Drugą co do wielkości poniesionych nakładów inwestycją było „Utworzenie Ponadregionalnego Centrum Zabiegowego z uwzględnieniem leczenia operacyjnego schorzeń onkologicznych oraz transplantologii w Samodzielnym Publicznym Szpitalu Klinicznym Nr 4 w Lublinie” – odpowiednio 33,77 mln zł (wartość projektu) i 28,65 mln zł (dotacja).

W województwie łódzkim, małopolskim i zachodniopomorskim zrealizowano podobną liczbę inwestycji w obszarze ochrony zdrowia, zakontraktowanych do realizacji na lata 2007-2013. Podpisano odpowiednio 61, 51 i 55 umów z beneficjentami. Ogólna wartość inwestycji w województwie łódzkim wyniosła 386,45 mln zł, małopolskim – 218,53 mln zł, a zachodniopomorskim – 563,28 mln zł. Pod względem pozyskanych dotacji z funduszy strukturalnych łódzkie zajęło 7. miejsce w skali kraju (288,29 mln zł), małopolskie – 14. (166,18 mln zł), a zachodniopomorskie 6. (342,14 mln zł). Średnia wartość dotacji przypadająca na 1 projekt w regionach wyniosła: 4,72 mln zł, 3,25 mln zł oraz 6,22 mln zł, a na 1 mieszkańca 114,85 zł, 49,6 zł i 200,08 zł. Należy podkreślić, że w województwie małopolskim wskaźnik ten osiągnął najniższy poziom w skali kraju, a w województwie zachodniopomorskim – najwyższy. Inwestycją o największym zakresie, która została zrealizowana w województwie łódzkim była „Modernizacja Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. M. Kopernika w Łodzi jako kompleksowa realizacja planu rozwoju Regionalnego Ośrodka Onkologicznego” – wartość projektu ogółem 58,80 mln zł, kwota dotacji 49,97 mln zł. W województwie małopolskim oprócz wspomnianej już inwestycji w Instytucie Gruźlicy i Chorób Płuc Oddział Terenowy im. Jana i Ireny Rudników w Rabce-Zdrój, drugi co do wielkości zakres interwencji przeprowadzono w Szpitalu Dziecięcym im. prof. dr. med. Jana Bogdanowicza Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej. Przedsięwzięcie zatytułowane „Zakup sprzętu medycznego i wyposażenia dla nowej lokalizacji Bloku Operacyjnego, Oddziału pooperacyjnego i Oddziału Intensywnej Terapii” oszacowano na 18,88 mln zł, z czego kwota dotacji wyniosła 12,03 mln zł. Z kolei w województwie zachodniopomorskim, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego przeprowadzono projekt „Rozbudowa części środkowej budynku głównego wraz z dostosowaniem oddziałów chirurgicznych do wymogów fachowo-sanitarnych w Specjalistycznym Szpitalu im. A. Sokołowskiego w Szczecinie – Zdunowie”. Wartość przedsięwzięcia ogółem oszacowano na 96,28 mln zł, z czego wartość dotacji stanowiła 62,07 mln zł.

Fundusze strukturalne 2007-2013 a rozwój polskiego sektora ochrony zdrowia w Polsce

Powyższe analizy pokazały zakres wdrażania środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego w Polsce, w obszar ochrony zdrowia, w latach 2007-2013. Wyodrębniono następujące podstawowe dane ilościowe:

- 1 473 zrealizowane projekty,
- 7,36 mld zł wartości projektów ogółem,

- 4,88 mld zł pozyskanego dofinansowania z funduszy strukturalnych,
- 127,28 zł średniej wartości dotacji pozyskanej w latach 2007-2013 w sektor ochrony zdrowia na 1 mieszkańca Polski,
- 3,81 mln zł średniej wartości dotacji pozyskanej w latach 2007-2013 w sektor ochrony zdrowia na 1 projekt w mln zł,
- 65,87% średniego procentowego udziału dotacji w stosunku do wartości 1473 zrealizowanych inwestycji ogółem. Szczegółowe dane prezentuje wykres 6.

Tabela 2. Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia w Polsce w 2005, 2008 i 2014 roku

Wskaźnik	2005 rok	2008 rok	2014 rok
Lekarze	76 046	82 828	141 390
Porady udzielone w ambulatoryjnych zakładach opieki zdrowotnej	261 252	290 660	311 788,3
Liczba oddziałów	6 023	6 218	7 063
Leczeni	6 948 873	7 142 647	8 459 100
Średni pobyt chorego w dniach	6,7	5,9	5,5
Szpitalne oddziały ratunkowe	126	183	218
Przychodnie	12 600	15 200	20 052
Zespoły ratownictwa medycznego i inne zespoły wyjazdowe	939	1513	1495
% PKB na ochronę zdrowia w Polsce	6,21 %	7,01%	6,38% (2013 rok)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia w Polsce w 2005*, Warszawa 2006, s. 1-142. Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia w Polsce w 2008*, Warszawa 2009, s. 1-246. Główny Urząd Statystyczny, *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2014 roku*, Warszawa 2015, s. 1-170.

Dla porównania: w latach 2004-2006 ogólna wartość inwestycji w obszarze ochrony zdrowia wyniosła 784,48 mln zł, a tym samym wartość dotacji z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – 491,72 mln zł.

Począwszy od pierwszej perspektywy finansowej po 31 grudnia 2013 roku wdrożono w sektor ochrony zdrowia 5,38 mld zł z funduszy strukturalnych, co pozytywnie wpłynęło na rozwój tego sektora w Polsce. W oparciu o analizy Głównego Urzędu Statystycznego¹⁰ zweryfikowano podstawowe dane z zakresu

¹⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia w Polsce w 2005*, Warszawa 2006, s. 1-142. Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia w Polsce w 2008*, Warszawa 2009, s. 1-246. Główny Urząd Statystyczny, *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2014 roku*, Warszawa 2015, s. 1-170.

ochrony zdrowia w Polsce. Wzięto pod uwagę rok 2005, 2008 i 2014. Szczegółowe wskaźniki prezentuje tabela 2.

W porównaniu do roku 2005 liczba lekarzy wzrosła o 85,92% – w roku 2014 w zawodzie pracuje o 65 344 lekarzy więcej niż 9 lat temu. O ponad 50 tys. wzrosła liczba udzielonych porad ambulatoryjnych, a o 1 040 liczba oddziałów. Należy też zwrócić uwagę na fakt, że o ponad 1,5 mln wzrosła liczba leczonych w Polsce, co również niesie za sobą zwiększone potrzeby infrastrukturalne i personalne. Ponadto do 5,5 skrócono średni pobyt chorego w dniach, liczba oddziałów ratunkowych wzrosła o 92, a liczba przychodni o 7 452 jednostki. O 556 wzrosła liczba zespołów ratownictwa medycznego i innych zespołów wyjazdowych.

Podsumowanie

W niniejszym artykule zweryfikowano obie hipotezy. Potwierdzono, że poziom realizacji inwestycji w obszarze ochrony zdrowia, w latach 2007-2013, w poszczególnych województwach był zróżnicowany, przy czym liczba zrealizowanych projektów nie przełożyła się na wartość dotacji z UE przypadającą na jednego mieszkańca w regionach. Mimo iż w województwie mazowieckim i wielkopolskim zrealizowano największą liczbę projektów w skali kraju, to w województwie zachodniopomorskim wartość dotacji na jednego mieszkańca regionu była najwyższa. Ponadto analiza porównawcza podstawowych danych z zakresu ochrony zdrowia w Polsce za rok 2005, 2008 i 2014 pozwoliła wyodrębnić zakres pozytywnych zmian, które można powiązać z wdrożeniem 4,88 mld zł dotacji pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego.

IMPLEMENTATION OF THE STRUCTURAL FUNDS IN THE HEALTH SECTOR IN POLAND IN 2007-2013

Abstract

The aim of this article is to verify the projects in the area of health, which were eligible for financing from the structural funds in 2007-2013. The subject of the study consisted of 1.473 contracted projects to be implemented in 2007-2013 in 16 provinces. The analysis has showed that in the Mazovian and Greater Poland provinces the largest number of projects in the country were executed, while the West Pomeranian province the grant value per capita was the highest in the region. It has been verified that in the years 2007-2013 in the area of health care in Poland 1.473 investments were contracted to be implement, with their total value estimated at 7.36 billion PLN, where the amount of subsidies granted by the European Regional Development Fund and European Social Fund amounted to 4.88 billion PLN.

Key words

Poland, Structural Funds, European Regional Development Fund, European Social Fund, health sector.

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu była weryfikacja projektów z obszaru ochrony zdrowia, które zostały zakwalifikowane do dofinansowania z funduszy strukturalnych w latach 2007-2013. Przedmiotem badania objęto 1473 przedsięwzięcia zakontraktowane do realizacji w latach 2007-2013 w 16 województwach. Przeprowadzona analiza wykazała, że w województwie mazowieckim i wielkopolskim zrealizowano największą liczbę projektów w skali kraju, natomiast województwie zachodniopomorskim wartość dotacji na jednego mieszkańca regionu była najwyższa. Zweryfikowano, że w latach 2007-2013 w obszarze ochrony zdrowia w Polsce zakontraktowano do realizacji 1473 inwestycje, których wartość ogółem oszacowano na 7,36 mld zł, z czego kwota dotacji przyznanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego wyniosła 4,88 mld zł.

Słowa kluczowe

Polska, fundusze strukturalne, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, sektor ochrony zdrowia.

Bibliografia

Dubas-Jakóbczyk K., *Rola funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w finansowaniu inwestycji w obszarze ochrony zdrowia w Polsce*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2014, nr 12.

Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia w Polsce w 2005*, Warszawa 2006.

Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia w Polsce w 2008*, Warszawa 2009.

Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku*, www.stat.gov.pl [9.08.2016].

Główny Urząd Statystyczny, *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2014 roku*, Warszawa 2015.

Kleinowski M., Piechowicz M., Sikora-Gaca M., *Fundusze i programy Unii Europejskiej wspierające przedsiębiorstwa w perspektywie finansowej 2014-2020*, Warszawa 2016.

Sikora-Gaca M., *Regionalne i krajowe programy operacyjne realizowane w warunkach polskich jako istotne źródło finansowania działań państwa w za-*

kresie bezpieczeństwa społecznego obywateli w latach 2004-2006 i 2007-2013. Analiza projektów zakończonych i realizowanych, [w:] Bezpieczeństwo Polski w Europie. Aspekty polityczne i społeczno-kulturowe, Danielewicz Z., Knopek J., Polak M. (red.), Koszalin 2015.

www.mapadotacji.gov.pl.

